

דיני סליחות וראש השנה (תשפ"ג)

זמן אמירת סליחות

א. מנהג הספרדים לומר סליחות מר"ח אלול ואילך עד יוה"כ (שו"ע תקפ"א ס"א), ואולם האשכנזים מתחילים לומר סליחות רק מיום ראשון שלפני ר"ה, ואם חל ר"ה ביום ב' (כמו השנה) או ג' מתחילים לומר סליחות מיום ראשון שבוע שלפניו כדי שיהיו לפחות ארבעה ימים לסליחות קודם ר"ה (רמ"א שם).

ב. הזמן המובחר לומר סליחות הוא **בסוף הלילה לפני עלות השחר** שאז הוא עת רצון (שו"ע שם ס"א ומ"ב סק"א), ויש שמאחרים לומר סליחות עד תחילת עמוד השחר (אלף המגן על המט"א סק"ד), ועכשיו אומרים סליחות אף שכבר היום גדול (ערוה"ש ס"ד), וכן בישיבות הק' נוהגים לומר הסליחות **בבוקר** מפני ביטול תורה שיגרם להם אם יאמרו בלילה.

ג. יש מקומות שאומרים סליחות **בחצות הלילה** שהוא גם עת רצון וזמן מובחר לאמירת סליחות (שו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סי' ק"ה), ומכל מקום קודם חצות הלילה אין לומר סליחות וי"ג מידות (מ"ב סי' תקס"ה סק"ב), ויש מהחסידיים שאומרים סליחות קודם חצות, ועיין בשו"ת אגרות משה שם שכתב דבדיעבד יש מקום להקל אחרי האשמורת הראשונה דהיינו שעתיים לפני חצות, אבל אין להתיר את זה רק כהוראת שעה, וכ"כ הגר"ש דבליצקי זצ"ל בקיצור ה' מועדים "ואין למחות נגד המקדימים לפני חצות כיון שאין האיסור עפ"י תלמוד רק עפ"י קבלה", ואולם הפתיחה לסליחות דהיינו "אשרי" והקדיש והסליחה "לך ה' הצדקה" אפשר לומר לפני חצות (הליכות שלמה ח"ב מועדים פ"א, וכן הורה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

ד. ציבור המתפללים כוותיקין ואומרים הסליחות קודם התפילה, והש"ץ האריך ורואים שלא יספיקו לגמור את כל אמירת הסליחות וגם להתפלל כוותיקין בזמן, עליהם להפסיק באמצע ולהתפלל כוותיקין ואחרי התפילה להמשיך ולגמור את הסליחות (חשוקי חמד יומא עמ' קפ"ד).

דיני אמירת סליחות

ה. נוהגים לברך ברכות התורה קודם אמירת הסליחות אף המשכימים לסליחות קודם עלות השחר, משום ד"א שאין אומרים פסוקים אפילו דרך תחנונים קודם ברכת התורה (מ"ב סי' מ"ו סק"ז).

ו. מי שאיחר לבוא לסליחות יאמר עם הציבור הסליחה שהם אומרים עכשיו וישלים אח"כ מה שחיסר (כך נהג הסטייפלר זצ"ל מובא בארחות רבינו ח"ב עמ' קס"ז אות י"א), ואולם כשמאריך בסליחות ולא גמר הסליחה והציבור כבר התחיל סליחה חדשה ימשיך הסליחה שבו הוא אוחז ולא צריך לדלג כדי לומר עם הציבור (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

סליחות במוצ"ש"ק

ז. נתפשט המנהג לומר סליחות ראשונות במוצאי שבת אחר חצות, והטעם **דיש לילך מחיל אל חיל מקדושת שבת לאמירת סליחות**, ועוד שהוא מתאים לסליחות ביום א' שאומרים בו "במוצאי מנוחה" וכן "בזעקם בעוד ליל" וכן "רצה עתירתם בעומדם לפניך בלילות". והאומרים סליחות של יום א' בבוקר יאמרו "במוצאי מנוחה קידמוך תחילה" ולא "קידמנוך" וכן לא יאמרו "בזעקם בעוד ליל" שלא יהא כדובר שקרים לפני המקום (ערוה"ש סי' תקפ"א ס"ד).

ח. יש לזכור לאכול סעודת מלוה מלכה קודם הסליחות שיש לאוכלה קודם חצות, וכן מטעם דתדיר קודם.

ש"ץ לסליחות

ט. ידקדקו לחפש שליח ציבור היותר הגון וגדול בתורה ובמעשים טובים **לסליחות** כמו לימים נוראים, ושיהא בן **שלושים** וגם שיהא נשוי (רמ"א שם ס"א).

י. נוהגים שהש"ץ מתעטף בטלית קודם אמירת הסליחות אף בלילה ואין מברכים על הטלית כיון שלובשו בלילה ומתעטף בה רק לכבוד הציבור (עי' מ"ב סי' תקפ"א סק"ו ושעה"צ שם סק"ה).

יא. ש"ץ יכול להיות חזן לסליחות פעם נוספת במנין אחר, ואע"פ שכופל התפילות והסליחות והי"ג מידות אין לחשוש שהרי יש בזה תוספת שבח להקב"ה (שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' ס"ו).

אמירת סליחות ביחידות

יב. מי שנמצא במקום שאין שם מנין לסליחות יאמר הסליחות ביחידות (רמ"א סי' תקס"ה ס"ה ומ"ב סק"ג) אבל לא יאמר י"ג מידות, ומ"מ רשאי לאמרם כקורא בתורה בניגון וטעמים (שו"ע שם ומ"ב שם סק"א ובסי' תקפ"א סק"ד), ואולם אשה שאינה רגילה בניגון וטעמים תדלג קטעים אלו (הגר"ש אלישיב זצ"ל), וכן ידלג את הבקשות שהם בלשון ארמית כגון מחי ומסי וכו' ומרן דבשמאי וכו' והטעם הוא כיון שהמלאכים מעבירים את תפילת היחיד והם אינם מבינים לשון ארמי, משא"כ במנין שהשכינה שורה א"צ סיוע המלאכים לתפילה (מ"ב סי' תקפ"א סק"ד).

יג. אם התחילו את הסליחות במנין ובאמצע יצאו מקצתן רשאים לומר קדיש בגמר הסליחות (פמ"ג תקפ"א סק"ו), ומכל מקום עוון גדול הוא לעזוב את ביהכ"נ כשיש מנין מצומצם ועליהם נאמר "ועזבי ה' יכלוו" ר"ל (שו"ע נ"ה סי"ב).

יד. צריך להרים קולו באמירת י"ג מידות וכדאיתא בפרקי דר"א שאמר משה רבינו ע"ה בקול גדול.

טו. מנהג יפה ונכון שימנה הי"ג מידות באצבעותיו ויש בזה תועלת גדולה למחשבה ולכוונה (בן איש חי כי תשא אות ד).

טז. אם אומר י"ג מידות עם הציבור והם ממהרים לסיים ימשיך ויאמרם במתינות כהרגלו דכיון שהתחיל עם הציבור נחשב כאומרם בציבור וכמו בשמו"ע שדי בהתחיל עם הציבור (בן איש חי שם ועי' חשוקי חמד ר"ה עמי ק"צ).

יז. מי שמתפלל במתינות ואינו מספיק לגמור כל פרק בסליחות עם הציבור יפסיק באמצע לומר י"ג מידות ואח"כ ימשיך מהמקום שהפסיק (שלמי מועד עמי כ"ד) ויפסיק מאז שהציבור מתחיל "אל מלך יושב" (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

יח. טוב לעמוד כשאומרים סליחות ומי שקשה לו יעמוד לכל הפחות כשאומרים י"ג מידות (מטה אפרים שם אות י"ח).

אמירת תחנון בסליחות

יט. אע"פ שאין נפילת אפים בלילה, מ"מ בסליחות אומרים תחנון ונופלים על פניהם (מ"ב ס' קלי"א סק"י"ח).

כ. בעלי ברית האומרים סליחות קודם הנץ החמה אינם פוטרים את הציבור מאמירת תחנון, כיון שאין מלים קודם הנץ החמה, אבל אם אומרים סליחות אחר הנץ החמה פוטרים את הציבור מאמירת תחנון ואומרים רק עד "הרחמים והסליחות" (הגר"ח אלישיב זצ"ל).

ערב ראש השנה

כא. ערב ראש השנה הוא יום סליחה ומחילה (עי' ב"י ס' תקפ"א שבו מתכפרים שליש ראשון מהעונות ושלש שני בעשיית ושלש אחרון ביה"כ), ומרבים בסליחות ומשכימים לקום יותר משאר ימים (ח"א כלל קל"ח ס"ה, משום שערב ראש השנה הוא יום האחרון של השנה ואח"כ שכל העושה תשובה יום אחד בשנה חשוב כאילו שב כל השנה ובמט"א כתב שהוא כמודה קודם שבאו עדים שפטור מקנס), ויעסוק כל היום בתורה ומצוות ולא יסיח דעתו מן התשובה (כה"ח סק"נ"ט).

כב. אין נופלים על פניהם בער"ה בתפילה אבל בסליחות נופלים על פניהם אף אם נמשך אמירת הסליחות ביום (שו"ע ס' תקפ"א ס"ג ומ"ב סק"ג).

כג. יש מקומות שנוהגים ללכת אחר שחרית ער"ה להשתטח על קברי צדיקים ולבקש רחמים עלינו בזכות הצדיקים שוכני עפר, ועוד כי מקום מנוחת הצדיקים הוא מקום קדוש ומסוגל שתתקבלנה התפילות לרחמים ולרצון, ונותנים שם צדקה לעניים קודם שיאמר התחינות (רמ"א שם ס"ד ומ"ב סק"ז).

כד. אין תוקעין בשופר בערב ראש השנה (רמ"א תקפ"א ס"ג), לא ביום ולא בלילה (ביה"ט סק"ד ובן איש חי נצבים אות ב'), כדי להפסיק בין תקיעות רשות לתקיעות חובה (מג"א סק"ד ולשון הט"ז שם סק"ד בין תקיעות דרבנן לדאורייתא), ומכל מקום מותר לתקוע להתלמד, אך י"א שהטעם הוא כדי לערבב השטן וא"כ אין לתקוע כלל, ואמנם לתקוע להתלמד בחדר סגור מותר (מ"ב שם, ועוד טעם כתב בפי' הגר"א על יונה פי"ג דבשלושים יום כיון שדש נעשה טבע כמ"ש אצל טיטוס, והיינו הואיל ותוקעים כ"ט בחודש אלול אם יתקעו בער"ה כבר הורגלו בזה ואיך יתקעו בר"ה).

תענית ער"ה

כה. נוהגים להתענות בערב ראש השנה, ואי"צ קבלה ולא השלמה (שו"ע ס' תקפ"ב ס"ב ומ"ב שם), ומתפללים מנחה גדולה ואח"כ אוכלים (מט"א ס"ה), והמנהג שמתענים עד חצות היום (עי' אלף המגן שהביא משו"ת היעב"ץ ח"ב ס' קמ"ז דאין נפק"מ בין קודם מנחה או אחר מנחה רק אחר חצות יאכל בכל שעה שירצה), ומי שמתתן בסעודת מצוה כברית ופדיון הבן אין צריך לצום (מג"א סק"ב ומ"ב סק"ט), ובזמנינו שהדורות חלושים לא נהגו כולם להתענות, ובפרט מקילים לנשים ובנות, וכן למי שהצום קשה עליו (הגר"ח אלישיב זצ"ל ע"פ ח"י אדם קל"ח ס"א, ע"י בזה בספר ה' חג בחג פ"ד אות ג').

התרת נדרים

כו. אחר התפילה נוהגים לעשות התרת נדרים על שער, וכן מוסרים מודעה שמבטלין מכאן ולהבא כל הנדרים שידור (ח"י אדם שם קצושי"ע ס' סל"ט סק"ו), ויש מהדרין להתיר גם נדרי נשותיהם בשליחותם וכאשר בא להתיר יאמר בתחילה שנדרנו אני ואשתי וימשיך את כל הנוסח בלשון רבים, או שלאחר שיסיים ההתרה לעצמו יאמר לבי"ד המכונסים כבר (כיון שאין מקבצים שלשה במיוחד עבור אשה) שיתירו נדרי אשתו והם אומרים מותרים לה ג' פעמים (עי' שו"ע יור"ד ס' רל"ד ס"ו), אבל מנהג שאר כל הנשים שסומכות בהתרת נדרים על אמירת "כל נדרי" שביו"כ (הליכות שלמה פ"א אות י' מבית לוי מועדים פ"ב).

כז. קטן מופלא הסמוך לאיש דהיינו בן י"ב שנים וקטנה בת י"א שנים אף שנדרים נדרים אין נוהגים לעשות להם התרת נדרים (הליכות שלמה פ"א הע' 38 ועי' מל"מ פ"ב מנזירות הי"ג שאפשר שלא ישיך התרת נדר במופלא הסמוך לאיש).

כח. אין מתירים נדרים בפחות משלושה אנשים, ויש מקפידים שלא יהיו דיינים מספר זוגי דאין בי"ד שקול (שו"ת נחל יצחק ה' דיינים ס' ג' ענף א'), והמתירים צריכים להיות אנשים גדולים ולא קטנים (יו"ד ס' רכ"ח בפ"ת סק"ב), ועל כן אין להתיר נדרים בפני נערים בגיל בר מצוה עד שיתחיל זקנם לצמוח (פ"ת שם, ועי' שו"ת שבט הלוי ח"ד ס' נ"ד ד', ועי' הורה הגר"ה ואזנר זצ"ל דבישיבה קטנה אין יכולים להתיר נדרים זה לזה כיון שלא התחיל זקנם לצמוח).

כט. קרובים כשרים להתיר נדרים זה לזה בין כשהנודר קרוב למתירים ובין כשהמתירים קרובים זה לזה (שו"ע שם ס"ג).

ל. יש מקומות שעושים התרת נדרים לכמה אנשים ביחד שכמה אנשים אומרים את נוסח התרת הנדרים לפני שלושה והמתירים משיבים להם "מותר לכם" (עי' שו"ע שם סמ"ו וכן נהגו בבית המדרש תפארת בחורים של הגר"ח אלישיב זצ"ל), וי"א דאין לעשות כן כי אם בשעת הדחק (מט"א ס' תקפ"א סמ"ט).

הכנות לר"ה

לא. נוהגים לטבול במקוה בערב ראש השנה כדי לטהר עצמו ליום הקדוש (רמ"א סי' תקפ"א סי' ד ומט"א נ"ג), ויש לטבול ג' פעמים (מטה משה שכן נהג המהרי"ל משום דכתיב ג' פעמים מקוה ישראל), וזמן הטבילה מתחיל משעה קודם חצות היום (מ"ב שם סק"ו), ולכתחילה ראוי לטבול אחר חצות היום כמו בכל רגל (מ"ב סי' תע"א סק"ב).

לב. מסתפרים וקוצצים הצפרנים בערב ראש השנה כדי להראות שאנו בטוחים בחסדי השם יתברך שיוציא לצדק דיננו (שו"ע שם ס"ד וכה"ח סק"א), ועל פי קבלה יש להסתפר קודם חצות היום (כף החיים שם סק"פ).

לג. לא ילבש בגדים חשובים כבשאר יו"ט כדי שיהא מורא הדין עליו (משנ"ב שם סק"ה), אבל מותר ללבוש בגדים חדשים (שהרי הוזכר בפוסקים לקחת פרי חדש או בגד חדש כדי לברך עליו שהחינו ביום השני), ומ"מ ראוי יותר לחדש הבגדים בחג הסוכות מלחדשם בימים הנוראים (פוסקים).

לד. ראוי לכל אחד להשתדל שיהיה לו עליה בימים הנוראים ויקנה אותה אף בדמים יקרים (מ"ב סי' תקפ"ד סק"ח), ומיום ראשון של סליחות ואילך מקרי ימים נוראים (מ"ב סי' פ"ח סק"ח), ובלבד שלא יגרם מריבה מחמת כן (כף החיים שם ס"ק כ"ג).

לה. נוהגים להחליף בביהכ"ס את הפרוכת של ארון הקודש, המעילים של ס"ת, ומפות הבימה והעמוד ללבנים, כמש"כ אם יהיו חטאים כשנים כשלג ילבינו"ו והמנהג להשאיר הפרוכת והמעילים הלבנים עד אחרי שמחת תורה.

הנהגות ליל ר"ה

לו. הש"ץ והבעל תוקע (והמקריא) לובשים קיטל (מט"א סי' תקפ"ד ס"ג), ואולם הש"ץ המתפלל מנחה וערבית אינו לובשו כלל (שם), ואין להכנס לבית הכסא בקיטל שמיוחד לתפילה (מ"ב סי' תר"י סק"א), אבל בקפטן לבן שנוהגים בני ירושלים ללכת עמו כל היום אין בו דין בגד המיוחד לתפילה ומותר להכנס עמו לבית הכסא (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

לז. אחר תפילת ערבית עד חצות היום הראשון של ר"ה נוהגים שמברך כ"א לחבירו "לשנה טובה תכתב ותחתם" ויש שמוסיפים "לאלתר לחיים טובים ולשלום" להחזיקו כצדיק שנחתם לאלתר [ולהגרי"א אין לומר ותחתם שאף לצדיקים החתימה ביוה"כ], ומחצות היום ואילך המנהג לומר "גמר חתימה טובה" (מ"ב סי' תקפ"ב סק"ה), אולם להגרי"א ממשיכים לומר "כתיבה וחתימה טובה" כל עשרת ימי תשובה, וכן נהג מו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

לח. אחר ברכת "המוציא" נוהגים לטבול את הפרוסה בדבש, וע"פ קבלה נוהגים לטבול את הפרוסה גם במלח (כה"ח סי' תקפ"ג אות ד' ומרן החזו"א זצ"ל לא נהג לטבול במלח משום שמלח ודבש הם תרתי דסתרי, והגרש"ה וואזנר זצ"ל נהג לטבול בדבש ולא במלח, ומ"מ הקפיד שיהיה מלח על השולחן אף שאין מטבל בו).

לט. נוהגים לאכול סימנים בליל ר"ה (שו"ע סי' תקפ"ג ס"א), וי"א שגם בליל שני נוהגים כן (שעה"ת בשם הא"ר והמחזיק ברכה שם, ומדויק כן מלשון השו"ע לעולם יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא, ומשמע יותר מפעם אחת, והכותרת של השו"ע דברים שנוהגים לאכול "בליל ר"ה" משמע שזה רק בליל ראשון, ואולי יש להוסיף יוד בליל ר"ה).

מ. נוהגים לאכול תפוח בדבש ומברכים על התפוח ופותר את הדבש (רמ"א שם ס"א), וי"א דיש לאכול תפוח מתוק בדוקא (כלשון הרמ"א ויש נוהגים לאכול תפוח מתוק בדבש, והטעם דאם אוכל תפוח חמוץ א"כ הדבש הוא העיקר והאיך יברך על התפוח ויפטור את הדבש), ומ"מ יטבול התפוח רק במעט דבש דאם יטבול בהרבה דבש אינו נטפל לתפוח (שעה"ת סי' תקפ"ג סק"ב).

מא. אוכלים את הסימנים אחר אכילה מפרוסת המוציא (מט"א סק"ג) ומקדימים לברך על מין שבעה התמר ואח"כ הרימון (עי' שו"ע ר"י ס"א וס"ד), ועפ"י האריז"ל נוהגים לאכול קודם את התפוח בדבש, ולכך יש נוהגים שלא להביא את התמר והרימון עד לאחר אכילת התפוח כדי להקדים אכילת תפוח בדבש המוזכר בקדמונים (מבית לוי) ומברכים על התפוח כיון שאינו בא מחמת הסעודה [ואם אוכל קומפוט בסוף הסעודה אין צריך לברך שוב בפ"ע], ואולם שאר מיני ירקות של הסימנים שיש מהם שאוכלים מבושלים נחלקו הפוסקים אם הם נחשבים כבאים מחמת הסעודה או כיון שאוכל אותם כסימנים אינם חלק מהסעודה (עי' כה"ח שם סק"ב), וכדי לצאת מהספק ראוי לברך קודם על פרי האדמה שודאי יש לברך עליו גם בתוך הסעודה כגון בננה או מילון וכדומה (הגרי"ש דבילצקי זצ"ל בקיצור הלכות המועדים).

מב. אין לאכול אגוזים בר"ה שאגוז בגימטריא "חטא", וכן שהם מרבים כיתה וניעה ומבטלים את התפילה (רמ"א שם ס"ב), ויש מתירים לאכול תבשילים שמעורב בהם אגוזים טחונים שאינם ניכרים, ואולם מנהג העולם להחמיר גם בזה.

מג. נוהגים שלא לאכול דברים ממוצים בר"ה, ועל כן אין לבשל את הדגים בחומץ (מ"ב שם סק"ה), וכן דברים מרים שאינם ממוצים (מט"א ס"ג), וכן המנהג שלא לאכול דברים חריפים כגון פלפל חריף ומ"מ לתבל מאכל בפלפל חריף מותר (ערוך השולחן ס"ג), ויש הנוהגים להמשיך מנהג זה עד לאחר שמחת תורה (שו"ת התעוררות לתשובה ח"א קכ"ה ג').

מד. יש נוהגים שלא לאכול ענבים בר"ה (מ"ב סי' ת"ר סק"ד בשם הגרי"א במעשה רב, והטעם על פי הסוד, ובכה"ח תקפ"ג סק"א כתב דאין זה אלא בענבים שהורים), ואולם י"א שאין מניעה לאכול ענבים בר"ה (אורחות רבינו ח"ב סי' קע"ה בשם החזו"א).

קריאת התורה

מה. נוהגים לתת עליה לבעל התוקע (רמ"א סי' תקפ"ד ס"ב), ויש שנוהגים לתת עליה גם לבעל התפילה המתפלל מוסף אם אין נוטל שכר (מ"ב שם).

מו. יש נוהגים שלא לתת עליה ואפילו הגבהה או פתיחת הארון בימים נוראים למי שאינו נשוי (שו"ת מהר"ש איגר או"ח כ"א), ובזמננו שמוכרים את הכיבודים מכבדין כל אחד וכל אחד יחזיק כמנהגו.

מז. כשאומרים מי שברך לעולה לתורה מוסיפים בעבור שעלה לכבוד המקום ולכבוד יום הדין (מט"א תרי"ט ס"ג), ונוהגים לברך אז גם את בני ביתו, את קרוביו ואת רבותיו של העולה (שם סימן תקפ"ד סכ"א), ו"מי שברך" לחולה אומרים בנוסח הרגיל, ואין צריך לומר "יום טוב הוא מלזעוק" (מט"א סכ"ה).

מח. נוהגים לקרוא למפטיר לאדם חשוב ונשוי, ולא לנער אפילו כשהוא בר מצוה מפני כבוד היום (מטי"א תקפ"ד ס"כ), ובכל מקרה אין לקרוא לקטן מאחר שהוא יום הדין, והוא הדין ביום כפור (שערי אפרים שער ט' ס"ג).

מדיני תקיעת שופר

מט. ברוב המקומות עושים הפסקה לפני תקיעת שופר, וי"א שצריך אז להחזיר את ספרי התורה למקומם בארון הקודש (מטי"א תרכ"א ס"ב), ואם נשארו בביה"כ מנין אנשים, אין להקפיד על כך (אלף המגן שם ו'), ונהגו לכסותם במפה.

נ. נהגו רבים לטבול במקוה לפני התקיעות (מטי"א תקפ"ה א'), ואף מי שאינו טובל לפני התקיעות, עליו ליטול את ידיו מאחר שיש הפסק רב בין שחרית לתקיעות, אך אם נשאר בבית הכנסת ועוסק בתורה אינו צריך (שם תקפ"ה ט"ז).

נא. אין לדבר בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד (שו"ע ס"י תקצ"ב ס"ג, והרי"ף ב"ה פ"ד כתב דלדבר בין תקיעות דמיושב למעומד הוי הפסק גמור ועבירה היא בידו רק שבדיעבד אי"צ לחזור ולברך, והרי"ן שם תמה עליו דלא שמענו בשום מקום שהמברך על המצוה והתחיל בה שלא יהיה רשאי לדבר עד שיגמור כולה, ובשו"ע הרב שם כתב דהואיל ונראין כשתי מצוות אין להשיח ביניהם), והטעם הוא כיון שהברכה שמברך קודם התקיעות דמיושב קאי גם על תקיעות דמעומד (מ"ב שם סק"ח), וי"א שלא לדבר עד לאחר מאה קולות שלאחר התפילה (חיי אדם קמ"א ט'), ולכן יזהר שלא ידבר עם ילדיו במשך כל חזרת השי"ץ, ואמנם ברכת אשר יצר מותר לאומרו (שו"ת מנחת יצחק ח"ג ס"י מד), וכן מותר לומר תהילים בין התקיעות (חוט שני ר"ה עמ' פג).

נב. כשמברכים על השופר יהא השופר מכוסה והוא עפ"י קבלה (ביאה"ט ס"י תקצ"ג סק"ג לוח א"י), ומי"מ צריך להחזיק השופר ביד ימינו בשעת הברכה כמו בשאר ברכות שצריך להחזיק את הדבר שמברך עליו (כה"ח ס"י תקפ"ה סק"ד).

נג. צריך לשמוע את כל התקיעות מתחילתם ועד סופם, ולכן יתאמץ לשמוע את התקיעות כולן, ויתקרב קרוב לבימה כדי שישמע ברור את התקיעות (עי' מ"ב סק"י ושעה"צ סק"יא).

נד. התוקע לנשים שכבר יצא ידי חובתו לא יברך אלא יברכו לעצמן או שיתקע להם קודם שייצא ידי חובה (רמ"א ס"י תקפ"ט ס"ו, ובמ"ב שם סק"יא כתב שלא יצא בתקיעות דביהכ"ס כדי שיוכל לברך להן, וצ"ע למה צריך התוקע להפסיד חיוב התקיעה ברוב עם בביהכ"ס משום ברכת הנשים שהוא רק רשות), ומנהג הספרדים שאין הנשים מברכות על התקיעות כלל (שו"ע שם).

שינה

נה. נוהגים שלא לישון ביום ר"ה (רמ"א ס"י תקפ"ג ס"ב) ואם ראשו כבד עליו ישן מעט (מ"ב שם סק"ט), ואחר חצות מותר לישון (מ"ב שם הארז"ל), והישן בלילה צריך להתעורר משנתו קודם עלות השחר (כה"ח סק"ט), ואולם בזמנינו לא נהגו להשכים קודם עלות השחר, אך אם נעור משנתו לאחר עלות השחר אין לו לחזור ולישון (חוט שני ר"ה עמ' נ').

תשליך

נו. ביום ראשון של ראש השנה אחרי תפילת מנחה קודם שקיעת החמה נוהגים ללכת לנהר לומר תפילת "תשליך" (רמ"א תקפ"ג ס"ב), וכשאומר "ותשליך במצולות ים כל חטאותם" יגביה שולי גלימתו משני צדיה וינער ג"פ לחזק הדבר אשר מתכוונים אליו (לשון חכמים ח"ב ס"י ד'), ואם לא עשה תשליך ביום הראשון יעשה ביום השני אחר מנחה (כה"ח סק"א וסק"ג ובבן איש חי נצבים אות י"ב כתב דיעשו ביום השני אחר מוסף), ויש מקהילות החסידים שעושים תשליך בעשיית.

נז. עדיף ללכת למקום שיש שם דגים לסימן שלא תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים (מ"ב שם סק"ח), ויש שנהגו לומר תשליך בבתים גבוהים שרואים משם את הים (כפי שנהגו רבותינו ראשי הישיבה זצ"ל ויבדלחט"א בישיבת פוניבז').

ליל שני של ר"ה

נח. אסור לעשות מלוא מיו"ט ראשון של ר"ה ליו"ט שני של ר"ה (עי' שו"ע ס"י תק"ג ס"א ומ"ב סק"ד) ואפילו מבין השמשות (ביאוה"ל שם ד"ה יו"ט), ולכן אסור לבשל קודם חשיכה, וכן אסור לעשות הכנה מיום ראשון לשני (מטי"א ס"י תקצ"ח ס"ח), וכגון להדיח כלים ולהכין ספרי התורה, ומי"מ להכין דבר שמשער שיוכל להנות ממנו לפני שקיעת החמה מותר (עי' ביאוה"ל שם), ואסור להוציא אוכל קפוא מהמקפא ע"מ שימס ויהיה ראוי לאכילה, אלא אי"כ יופשר באופן כזה שיהיה ראוי לאכילה עוד ביום א' של ר"ה (עי' שש"כ פ"י הערה ל"ג מהגרש"ז אויערבך זצ"ל).

נט. בליל יו"ט שני מדליקין נרות בלילה ולא מבעוד יום שאסור להכין מיו"ט ראשון ליו"ט שני (שו"ע ומ"ב שם).

ס. מברכין שתי ברכות להדליק נר של יום טוב וברכת שהחיינו, ותלבש האשה ביום השני בגד חדש או תניח פרי חדש על השולחן ותכוון גם עליו בברכת שהחיינו (מ"ב ס"י ת"ר סק"ד).

סא. בקידוש ליל שני של ר"ה ילבש בגד חדש או יניח לפניו פרי חדש ויכוון בברכת שהחיינו גם עליו (שו"ע ס"י ת"ר ס"ב), והטעם כדי להוציא עצמו מן הספק האם היום השני הוא יום חדש או המשך של היום הראשון והרי כבר בירך שהחיינו ביום הראשון (מ"ב שם סק"ב), ואולם רק המקדש הוא שצריך לאכול פרי חדש כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, אבל שאר המסובים שלא מברכים בעצמם שהחיינו ואין אצלם חשש ברכה לבטלה אינם צריכים לאכול פרי חדש (פשוט), ואם אין לו פרי או בגד חדש יברך בכל אופן שהחיינו על היום טוב בלבד (שו"ע שם ס"ב, ומו"ר מרן הגרא"י שטיינמן זצ"ל נהג לקחת יין חדש לקידוש ומברך עליו שהחיינו, ובזה נמצא דאף אם לא צריך לברך שהחיינו אין זה הפסק שהרי הוא צורך הקידוש).

יום שני של ר"ה

סב. מנהג הספרדים שאין מברכים שהחיינו על השופר ביום השני (שו"ע שם ס"ג), ומנהג האשכנזים שמברכים (רמ"א שם), ומי"מ טוב לכתחילה שילבש התוקע בגד חדש או יניח פרי חדש לפניו בשעת ברכת שהחיינו על תקיעת שופר (וכן נהג מרן ראש הישיבה הגר"י אדלשטיין שליט"א שהינו בעל התוקע בישיבת פוניבז' ללבוש חולצה חדשה כל שנה בשעת התקיעות).